

CONSTITUIREA ȘI FUNCȚIONAREA „FONDULUI JERTFELOR LINIEI DEMARCAȚIONALE” (1919), REFLECTATĂ ÎN PRESA ROMÂ- NEASCĂ DIN TRANSILVANIA

Dr. Vasile MĂRCULEȚ¹
Dr. Alexandru BUCUR²

Unirea Transilvaniei cu România, proclamată de marea adunare a națiunii române, desfășurată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, a determinat o puternică eferescență națională în rândul tuturor locuitorilor români ai provinciei. Pe plan extern, actul de la Alba Iulia, recunoscut de Puterile Aliate, a fost puternic contestat de statul maghiar, care a recurs inclusiv la folosirea forței armate pentru împiedicarea lui.

Ocupația maghiară și atrocitățile împotriva românilor din zona liniei de demarcație. Pe fondul opririi ofensivei armatei române în Transilvania, în conformitate cu ordinele Comandamentului Puterilor Aliate, forțele armate ale Ungariei au ocupat întinse regiuni din vestul provinciei, situate la răsărit de linia de demarcație stabilită de Aliați. Scopul acestor acțiuni este clar semnalat de Constantin Kirițescu, care consemna că „*recăștigarea Ardealului este acum obiectivul principal al sforțărilor lor*”³.

Oprirea ofensivei armatei române, în urma dispozițiilor Comandamentului Aliat, au încurajat forțele maghiare să reia acțiunile antiromânești, încălcând cu bună-știință hotărârile internaționale. Referitor la acest aspect, într-un articol intitulat *În alinarea suferinței*, publicat în „Telegraful Român” nr. 28 din 9/22 martie 1919, autorul său, al cărui nume ne rămâne necunoscut, sublinia: „*Marile puteri ale Înțelegerii (Tripla Înțelegere sau Antanta - n.n.), răzimate pe ideea că orice popor european, - va să zică și ungurul, - înțelege astăzi semnele veacului, au fost de părere și au poruncit ca armata României să se oprească la așa-zisa «linie demarcațională». Porunca Europei trebuia ascultată în tocmă. Ce a urmat? O știm și o vedem: hienele de pe pusta ungureas-*

că, îngrozite odată de vederea baionetelor lungi de la armele vânătorilor, prind curaj nou. Barbarii, care ar voi să înnoade altă mie de ani la nelegiuirile lor, își pornesc blăstămățiile, jafurile și măcelurile, atât de adânc înrădăcinate în ființa lor”⁴.

Regimul de ocupație, cu un pronunțat caracter antiromânesc, a supus populația românească unor abuzuri greu de imaginat. În perioada ocupației maghiare, „*teroarea asupra populației române s-a extins și a îmbrăcat forme din cele mai grave: locuitori pașnici, chiar femei și copii, erau prinși și împușcați fără judecată, fără motiv, numai pentru că erau români. [...]. Tot așa, intelectuali și ofițeri români erau arestați, și supuși la cele mai sălbatice torturi într-o tentativă de intimidare mergând până la asasinatul politic*”⁵. În „*lunile de groază de la sfârșitul anului 1918 și începutul lui 1919*”, scrie Constantin Kirițescu, respectiv din noiembrie 1918 și până în aprilie 1919, „*au loc execuții în masă însoțite deseori de cele mai sălbatice maltratări sau cele mai îngrozitoare torturi*”⁶. Greu încercați au fost îndeosebi românii din „*cele trei județe martire: Caraș-Severin, Arad și Bihor*”⁷.

Așa cum relevă, fără dubii, faptele, prigoana antiromânească din zonele de ocupație maghiară a avut un caracter organizat și orchestrat de autoritățile maghiare. În multe cazuri scopul său a fost acela de a distruge documentele legate de actul de la 1 Decembrie 1918. „*Semnificativ pentru direcția imprimată propagandei antiromânești - ceea ce evidențiază și faptul că ea avea în multe cazuri un caracter organizat - perchezițiile efectuate de trupele sau gărzile maghiare la sediile instituțiilor românești sau la casele fruntașilor români erau însoțite de confiscarea și distrugerea documentelor acestora. Din această cauză, multe din dosarele evenimentelor legate de Marea Unire au dispărut*”⁸.

Atrocitățile, la care era supusă populația românească de către autoritățile de ocupație, au provocat în numeroase cazuri o dezrădăcinare a acesteia, mulți locuitori fiind obligați, în disperare de cauză, să-și abandoneze căminele. „*Disperarea cuprindea treptat mase tot mai numeroase, mai ales după oprirea înaintării trupelor române, în vreme ce refugiarea locuitorilor săteni în păduri devenea un fenomen caracteristic*”⁹. Presa românească a vremii înregistrează numeroase asemenea cruzimi la care au fost supuși locuitorii de naționalitate română din teritoriile intrate sub controlul statului maghiar¹⁰.

Atrocitățile maghiarilor împotriva românilor rămași la vest de linia de demarcație a determinat un val de proteste și de condamnare a lor în întreaga Transilvaniei. Ziarul „Unirea Poporului” nr. 66, „Poporal” nr. 9 din 27 martie 1919, care apărea la Blaj, consemna într-un articol

intitulat *Strigătul femeilor* că „în săptămânile trecute s-au ținut un șir întreg de adunări în Sibiu, Orăștie, Săliște, Sebeș Bistrița și aiurea, în care românii din ținuturile mai norocoase, înfiorați de vestea grozăviilor ungurești, au strigat cu glasuri viforoase: cerem să se curme blăstămățiile neomenești de prin Sălagiu, Bihor și județul Aradului”^{m1}.

La rândul lui, autorul articolului *În alina-rea suferinței*, relatează că „în bande, plătite cu bani fabricați în masă de stăpânirea contelui Károlyi, măcelăresc femei și copii; împușcă sau spânzură tineri și bătrâni; bat, chinuiesc șiucid preoți și învățători. Pe alții îi aruncă, cu sutele, în temnițele lor celebre; și iarăși pe alții, cu miile, după ce i-au curățit de averi, îi pun pe drumuri, ca să piară pribegi prin păduri expuși la frig, foame și moarte cu zile. Linia se preface astfel, din demarcațională ce era în o linie afurisită, care stinge vieți și devastează pe bogați și pe săraci. Sălbăticiile acestea, izvorâte din suflete negre, sunt neasemănat mai revoltătoare decât cruzimile de patru ani ale războiului popoarelor. Făptuirile ungurești nu mai pot fi tolerate”^{m2}.

În aceste momente dificile, solidaritatea românilor de pretutindeni avea să se manifeste cu pregnanță. În sprijinul fraților lor din zona liniei de demarcație, năpăstuiți de ocupanții unguri, locuitorii din restul provinciei au venit, atât prin strângerea de fonduri în bani, cât și prin donații de bunuri materiale și alimente.

Inițiativa străneri de fonduri și ajutoare pentru victimele opresiunii maghiare din zona liniei de demarcație a revenit femeilor. Acestea s-au ocupat, atât de strângerea lor, cât și de distribuirea lor, în cele mai multe cazuri.

Inițiativa femeilor din Sibiu: constituirea Fondului jertfelor liniei demarcaționale

Inițiativa colectării de fonduri bănești și de ajutoare materiale, în scopul ajutorării românilor din regiunile liniei de demarcație, supuși represiunilor maghiare, a revenit femeilor române din Sibiu și din împrejurimi. Aceasta a debutat la mijlocul lunii martie 1919.

Primul pas în direcția materializării proiectului inițiat a fost făcut, vineri, 14 martie 1919, cu prilejul desfășurării unei mari adunări a femeilor din Sibiu, care, potrivit consemnării din ziarul „Telegraful Român” nr. 26 din 5/18 martie 1919, s-a dorit a fi una „de protestare împotriva sălbătăciilor ungurești”^{m3}. La adunare, relatează același ziar „au participat numeroase dame din Sibiu”, o serie de „refugiate din părțile ungurene”, precum și „o deputație de ofițeri ai Corpului Voluntarilor Ardeleni”^{m4}. Adunarea a fost prezidată de Catinca A. Bârseanu, care a prezentat scopul acesteia și a cerut participantelor „să aducă o hotărâre cu raport la ultimele atrocități comise de maghiari”^{m5}. A luat apoi cuvântul o anume „doamnă Popp (Pop, n.n.)”, soția unui avocat din Beiuș, care a făcut o informare cu privire la „întâmplările petrecute dincolo de linia demarcațională” și a propus „să se caute forme potrivite ca protestul femeilor în contra barbariilor ungurești să se facă cunoscut femeilor de pretutindeni”^{m6}.

Potrivit ziarului „Renașterea Română” nr. 50 din 7/20 martie 1919, în cuvântul său, d-na Pop „înșiră toate aceste suferințe sângeroase cu emoția lucrurilor văzute, cu precizie, cu nume, cu amănunte”, făcând vorbire de „bătrâni și copii împușcați fără vină, tineri omorâți la masa de nuntă, fete necinstite, sate întregi arse și prădate”^{m7}.

Dim punctul de vedere al ziarului „Patria”,

organul Partidului Național Român, „vorbirea dnei Pop este un document înfiorător al vandalismului unguresc”^{m8}.

În cuvântul său, căpitanul V. Chiroiu, reprezentantul Corpului Voluntarilor Ardeleni a declarat că întregul corp ofițeresc al Corpului Voluntarilor Ardeleni se pune la dispoziția femeilor pentru „executarea hotărârilor ce se vor lua”^{m9}.

În unanimitate, participantele la adunare au adoptat șase hotărâri, care vizau suspendarea oricăror distracții cât timp se mențineau atrocitățile la adresa românilor din zona liniei de demarcație, organizarea unei mari adunări a femeilor din Sibiu și din împrejurimi pentru a protesta împotriva atrocităților ungurești, organizarea unei colecte pentru ajutorarea victimelor acestora, două zile de doliu la Sibiu, prilej cu care urmau a se face colecte pe străzile orașului, organizarea unui parastas pentru victimele unguirilor și adresarea unui apel către toate reuniunile românești ale femeilor de a adera la hotărârile luate de cele din Sibiu^{m10}. Adunarea a fixat ca zile de doliu 19 și 22 martie, ultima zi a doliului fiind și cea în care urma să fie ținut parastasul pentru victimele atrocităților maghiare și a fost ales un Comitet Executiv, format din 12 doamne, însărcinat „să întreprindă toți pașii necesari ce se vor ivi în îndeplinirea chestiilor de amănunte în legătură cu hotărârile votate”^{m11}.

O problemă luată în discuția adunării femeilor din Sibiu a constituit-o situația mamei lui Iuliu Maniu, președintelui Consiliului Dirigent, Clara Maniu, reținută de unguri împreună cu o fiică și o nepoată^{m12}. Propunerea „doamnei Chiroiu”, ca „să se dețină cinci dame maghiare până la punerea în libertate a doamnei Maniu”, a fost votată în unanimitate^{m13}. O delegație

formată din „doamnele Bârseanu, Goldiș și Misici”, urma să intervină la Consiliul Dirigent și la Comandamentul trupelor române din Ardeal, „pentru executarea hotărârii de mai sus”²⁴. Delegația a fost primită de generalul Traian Moșoiu, comandantul trupelor române din Transilvania, care le-a informat pe membrele sale că autoritățile de la București au întreprins toate demersurile pentru rezolvarea situației²⁵.

Sâmbătă, 15 martie, a avut loc ședința Comitetului Executiv, prezidat de „doamna Goldiș”, care l-a numit în fruntea Secretariatului pe căpitanul V. Chiroiu, care urma să stabilească un regulament „pentru administrarea și distribuirea fondului de ajutorare”, care urma să fie strâns „prin colectă, chete, daruri”²⁶. În ședință s-a decis ca fondul să se numească *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*, el urmând „a se distribui întreg, conform necesităților urgente”²⁷.

În conformitate cu hotărârile adunării din 14 martie și a ședinței Comitetului Executiv, din 15 martie, marți, 18 martie 1919, în sala mare a Prefecturii Sibului, s-a desfășurat adunarea femeilor de naționalitate română din Sibiu și din împrejurimi.

Potrivit relatării ziarului „Telegraful Român” nr. 27 din 7/20 martie 1919, la adunare „a venit o mare mulțime de femei, doamne și țărance, din jurul orașului nostru. În sala ticsită de oameni se găseau și numeroși ofițeri, precum și preoți sosiți în vederea congresului de miercuri”²⁸. Adunarea a fost prezidată de Catinca A. Bârseanu, președinta Comitetului Executiv²⁹. În cadrul acesteia au luat cuvântul mai multe reprezentante ale femeilor. Reprezentanta celor din Beiuș, o anume „doamnă Popp”, a descris „câteva din sălbăticiile ungurești săvârșite dincolo de linia demarcațională și mizeriile în care trăiesc refugiații nenorociți, alungați în orașele și satele din teritoriul învecinat”³⁰. O altă vorbitoare, Sanda Mateiu, din Sibiu, „cere ca în fața nenorocirilor îndurate de frații noștri să dovedim și cu vorba și cu fapta sentimentele noastre de solidaritate cu dâșii”³¹.

Adunarea femeilor din Sibiu și împrejurimi a adoptat o moțiune și a hotărât să trimită telegrame către: „1. Maiestatea Sa Regele Ferdinand; 2. Maiestatea Sa Regina Maria; 3. Guvernul român; 4. Marele Cartier General; 5. Generalul Berthelot; 6. Generalul Franchet d'Esperey; 7. Societatea Femeilor Ortodoxe Române, București; 8. Reuniunea femeilor săsești, Sibiu”³². Atât în moțiune, cât și în telegramele către suveranii și guvernul României, singurele reținute de „Telegraful Român” nr. 27 din 7/20 martie 1919, solicitarea supremă era aceea de a se ordona armatei române „de-a înainta până la frontiera etnică a neamului nostru”, „ca să înainteze fără întârziere și să ocupe toate teritoriile românești din

fostul Regat ungar”, „să ocupe fără amânare întreg teritoriul românesc din fostul Regat ungar”, „să înainteze fără amânare până la hotarele etnice apusene ale neamului nostru”³³.

Cu prilejul aceleiași adunări a fost înființat *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* sau *liniei de demarcație*. Scopul fondului era acela „ca victimele sălbăticiilor săvârșite de armata și bandele maghiarilor dincolo de actuala linie demarcațională (victime atinse direct, ca: răniții, jefuiții, goniți de la vatră – ori atinse indirect, ca văduvele, orfanii), – să fie ajutate fără amânare în măsura lipsurilor de prima necesitate, cu bani, medicamente, haine, adăpost ori alte mijloace, până la epuizarea totală a fondului”³⁴. Fondul urma să se constituie din „colecte, chete, daruri ori alte ofrande de la locuitorii întregii țări românești, precum și de la oficii publice, bisericesti, institute particulare și de umanitate”³⁵. Administrarea lui era încredințată institutului (băncii) *Albina* din Sibiu, către care trebuiau trimise „direct toate ofrandele”, distribuția ajutoarelor urma a se realiza „prin Comitetul Executiv cu ajutorul organelor ce va afla de cuviință”, iar termenul final de încheiere a strângerii contribuțiilor era fixat pentru 1 mai 1919³⁶.

Constituirea *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* a găsit o largă susținere în presa ardeleană. Patru organe de presă, cu o largă răspândire în provincie, – „Telegraful Român”, „Renașterea Română”, „Patria” și „Unirea Poporului” – nu numai că au reflectat și promovat constant în paginile lor acțiunile legate de aceasta și evoluția lui, dar s-au implicat direct în strângerea de contribuții pentru el.

Toate aceste aspectele legate de scopul și modul de constituire ale fondului, distribuția ajutoarelor, administrarea lui erau reluate și detaliate într-un *Apel* intitulat *Către românii de pretutindenii*, al *Comitetului Executiv al Fondului jertfelor liniei demarcaționale*, publicat în „Telegraful Român” nr. 30 din 14/27 martie 1919. Potrivit precizărilor făcute, distribuția ajutoarelor către victimele atrocităților maghiare urma să se facă „de către un Comitet Executiv, compus din 18 doamne, – domiciliat în Sibiu, alese de adunarea din 14 martie 1919, – pe baza cererilor sau a rapoartelor înaintate la adresa sus arătată (adresa Institutului de Credit și Economii (banca) *Albina*, din Sibiu, str. Baier, nr. 1 - n.n.) și prevăzute cu certificarea oficiului parohial respectiv, despre identitatea persoanelor și adevărul celor cuprinse în text – sau în lipsa acestuia pe temeiul rapoartelor autorităților române militare sau civile”³⁷.

Primul organism care a deschis seria contribuțiilor a fost Corpul Voluntarilor Ardeleni. Membrii săi au contribuit cu suma de 10.000 de coroane³⁸. La 19 martie 1919, în urma unei colecte organizate pe străzile orașului,

femeile din Sibiu au strâns suma de 15.947 de coroane³⁹. La rândul lor, preoții, întruniți într-un congres în Sibiu, au donat fondului 5.699 de coroane⁴⁰. În scurt timp, contribuțiile au început să curgă de pe întreg spațiul locuit de români, astfel că, în conformitate cu cifrele publicate în „Telegraful Român” nr. 29 din 12/25 martie 1919, în numai câteva zile de la înființare se strânseră în fond 34.362 de coroane⁴¹.

Parcurgerea presei ne arată faptul că strângerea de fonduri pentru victimele atrocităților maghiare de dincolo de lina de demarcație nu s-au oprit la 1 mai 1919, așa cum fusese stabilit inițial, ci a continuat și după această dată, până la sfârșitul lunii iunie. Sumele strânse în fond au cunoscut creșteri continue. La 3 aprilie 1919 acestea erau de 35.963 de coroane și 60 de filleri⁴², la 12 aprilie de 72.098 coroane și 60 de filleri⁴³, la 19 aprilie de 108.794 coroane și 40 de filleri⁴⁴, la 24 aprilie de 125.556 coroane și 20 de filleri⁴⁵, la 10 mai de 148.504 coroane și 40 de filleri⁴⁶, la 17 mai de 168.890 coroane și 35 de filleri⁴⁷, la 20 mai de 178.408 coroane și 75 de filleri⁴⁸, la 24 mai de 188.908 coroane și 92 de filleri⁴⁹, la 31 mai de 199.110 coroane și 42 de filleri⁵⁰, la 7 iunie de 207.922 coroane și 37 de filleri⁵¹, la 14 iunie de 229.860 coroane și 51 de filleri⁵².

În perioada cuprinsă între 14 și 21 iunie 1919, în contul *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* avea să intre suma colectată de femeile din București, respectiv 256.437 de coroane⁵³. Modul în care s-a colectat, cel puțin o parte din această sumă, este prezentat într-o notă succintă din „Telegraful Român” nr. 38 din 19 aprilie, în care se consemnează că „*pentru Fondul jertfelor liniei de demarcație s-a făcut duminică și luni (adică în 13 și 14 aprilie, n.n.), pe străzile Bucureștilor, o colectă publică prin mijlocirea doamnelor și domnișoarelor din*

capitală”⁵⁴. Contribuția bucureștencelor, una deosebit de consistentă, a făcut ca în 21 iunie, suma existentă în contul *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* să depășească dublul celei din 14 iunie. Ca urmare, la 21 iunie aceasta era de 524.025 coroane și 71 de filleri⁵⁵, la 26 iunie 534.776 coroane și 60 de filleri⁵⁶, iar la 28 iunie de 541.476 coroane și 65 de filleri⁵⁷.

În acest punct al demersului nostru facem precizarea că suma colectată de locuitorii Bucureștilor a fost una mult mai mare. Potrivit datelor pe care le deținem din „Telegraful Român”, alături de colecta femeilor, au mai fost făcute donații de persoane fizice și instituții însumând 45.790 de coroane⁵⁸. Putem conchide, pe baza informațiilor deținute că suma totală trimisă din București s-a ridicat la 302.227 de coroane.

După 28 iunie nu mai dispunem de informații din presă cu privire la noi colecte pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*. În *Raportul general pe anii 1917/18 și 1918/19, al Reuniunii Femeilor Române din Sibiu*, semnat de Catinca A. Bârseanu, președinta acesteia și dr. V. Bologa, secretar, inclus în Anuarul *Reuniunii Femeilor Române din Sibiu pe anii 1917/18 și 1918/19*, publicat în 1919, se arată însă că la data prezentării raportului se strânseseră peste 700.000 coroane⁵⁹.

Alături de bani, în *Fondul jertfelor liniei de demarcație*, s-au colectat și unele bunuri materiale și produse alimentare. Ziarul „Telegraful Român” nr. 59 din 26 iunie 1919, spre exemplu, înregistrează faptul că locuitorii din satul Boian, județul Târnava Mică (azi, în județul Sibiu) au mai predat Comitetului Executiv, diverse albituri și 61 feldere de porumb⁶⁰. Întrucât o felderă de porumb cântărește 13-14 kg, putem estima că donația locuitorilor din Boian s-a ridicat la circa 800-850 kg.

Din informațiile transmise „Telegraful Român” aflăm și cum au fost distribuite, cel puțin, o parte din sumele colectate. Astfel, până la 24 aprilie 1919, suma ajutoarelor împărțite celor care s-au adresat Comitetului Executiv al fondului se ridica la 10.050 de coroane⁶¹. Două zile mai târziu, într-un comunicat al Comitetului Executiv al *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* din 26 aprilie se preciza că „*acest comitet a împărțit până acuma deja, pe baza cererilor întrate, peste 28.000 coroane, în care se cuprind anticipațiile date pentru comunele Sighiștel și Sebeșul Mare*”⁶².

În perioada 7-16 mai 1919, o delegație a Comitetului Executiv al *Fondului jertfelor liniei demarcaționale*, formată din Letiția Bologa, Tia Chirola și Enea Hocman, casierul fondului, s-a deplasat pe traseul Sibiu – Deva – Brad – Baia de Criș – Hălmaș – Ciuci – Lazuri – Criștior – Vașcău – Câmp – Lunca – Câmpani – Sighiștel – Beiuș – Oradea, pentru a distribui ajutoare. Potrivit relatării din „Telegraful Român” nr. 47 din 20 mai, la Deva, 15 elevi de la cursul de secretari comunali, fii ai unor refugiați lipsiți de mijloacele necesare existenței, au primit drept ajutor 3.000 de coroane⁶³. Tot de la Deva s-a încasat însă pentru fond, de la Elena Ardelean, președinta reuniunii femeilor din localitate, o colectă de 5.156 coroane și 20 filleri⁶⁴. La Hălmaș (azi Hălmașiu, județul Arad), s-au lăsat protopopului Lazăr 1.000 de coroane pentru preotul Nicolae Sirca, din Vidra (județul Arad), jefuit de unguri, și 2.000 de coroane pentru țăranul Silviu Șuba, din Țohești (județul Arad), a cărui casă fusese incendiată. Valeria Robu, soția unui avocat din localitate, a dăruit fondului 100 de coroane⁶⁵. La Ciuci (azi Vârfurile, județul Arad), preotul Nicolae Baltă, care suferise mari pagube a primit 1.000 de coroane, iar restul locuitorilor 5.200 de coroane⁶⁶. La

Lazuri (județul Satu Mare) s-au dat 18 ajutoare în valoare de 8.600 de coroane⁶⁷. La Criștior (azi Crișcioru de Jos, județul Bihor) s-au dat 15 ajutoare însumând 9.500 de coroane⁶⁸. În Câmp (județul Bihor), văduva lui Vasile Rădac, ucis de unguri, și cei 9 copii ai său au primit un ajutor de 3.000 de coroane⁶⁹. La Lunca (județul Bihor) au fost distribuite cinci ajutoare în valoare de 2.300 de coroane, iar preotului Valer Moga i-au fost lăsate 2.000 de coroane, pentru văduva lui George Perța, din Hotar (județul Bihor), ucis de secui⁷⁰. În Cămpanii de Jos (județul Bihor) au fost distribuite 12 ajutoare în sumă de 7.800 de coroane, iar în Cămpanii de Sus (județul Bihor) 32 de ajutoare însumând 15.800 de coroane⁷¹. La Sârbești (județul Bihor) i-au fost înmânate preotului Ignatie Porje 1.000 de coroane pentru văduva lui Iacob Vasilie, ucis de secui, și celor 6 copii ai săi⁷². La Sighiștel (județul Bihor), sat devastat de unguri, în care s-au înregistrat 13 morți și numeroși răniți, 28 de familii au primit ajutoare în sumă de 40.300 de coroane⁷³. Ajutoare bănești, în sumă neprecizată, au primit și unii locuitori din Drăgănești (județul Bihor)⁷⁴.

Un simplu calcul arată că în timpul acestei acțiuni au fost distribuite ajutoare însumând 102.500 de coroane, cărora li se adaugă ajutoarele neprecizate de la Drăgănești. Totodată, în contul fondului au fost primite 5.256 de coroane și 20 de filleri⁷⁵.

Potrivit ziarului „Renașterea Română” nr. 97 din 21 mai 1919, cu prilejul acestei acțiuni, au fost distribuite 111.500 coroane la un număr de 228 de familii⁷⁶. Acest lucru ne permite concluzia că la Drăgănești au fost distribuite 9.000 de coroane.

La 9 iunie 1919, Comitetul Executiv al *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* anunța într-un scurt comunicat sistarea ajutoarelor sub această formă, stabilind totodată, modul cum acestea urma a fi distribuite pe viitor. Comunicatul, publicat în ziarul „Patria” nr. 89, preciza: „Comitetul Executiv «Fondul jertfelor liniei de demarcație» a decis sistarea ajutoarelor deoarece sumele disponibile se vor împărți pentru victimele liniei demarcaționale numai la fața locului⁷⁷”.

O serie de informații cuprinse în presa vremii ne permite constatarea că în perioada următoare, din *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* s-au acordat noi ajutoare în bani și alimente. La 23 iunie o altă delegație formată din Catinca A. Bârseanu, Regina Dragomir și Eugenia Tordășianu a întreprins o nouă campanie de distribuire de ajutoare. Acțiunea este înregistrată de ziarul „Patria” nr. 120 din 16 iulie 1919, în care se arată că în colaborare cu viceprefectul județean Tămaș, delegația femeilor din Sibiu a cumpărat pentru o serie de localități dintre Cluj și Oradea un vagon de făină de porumb, la un preț de aproape 16.000 de

coroane, care a fost apoi distribuită gratuit astfel: 3.000 kg în Ciucea, 1.500 kg în Egeriște, 1.200 kg în Bologa, 1.500 kg în Poieni și 1.800 kg în Sebeșel⁷⁸. Restul de 1.000 kg de făină și 75.000 de coroane, „în bani gata, s-a distribuit între văduvele și orfanii de război și bărbații invalizi ori răniți în luptele ce s-au dat în timpul din urmă în acele părți”, se precizează în ziar⁷⁹.

Cu același prilej, s-au distribuit ajutoare constând în produse alimentare populației din Maramureș. Acțiunea, desfășurată cu concursul generalului Traian Moșoiu și a colonelului Banciu, a constat în distribuirea către populația lipsită de resurse din regiune a două vagoane de făină de secară și a unui vagon de cartofi⁸⁰.

Alte adeziuni la apelul femeilor din Sibiu

Deciziile adunării femeilor din Sibiu au avut un ecou imediat, atât în restul Transilvaniei, cât și în România. Primele care au răspuns apelului acestora au fost femeile din Blaj, oraș cu vechi tradiții în lupta națională.

Urmând imediat modelului sibienelor, femeile din Blaj au purces la strângerea de fonduri și de ajutoare pentru românii aflați sub opresiune maghiară. „Doamnele din Blaj, – consemnează ziarul amintit – după adunarea din Sibiu s-au adunat la comitetul «Reuniunii» lor și au trimis telegramă de alăturare la hotărârea sibienelor, apoi s-au pus pe lucru. Duminică 23 martie vicepreședinta «Reuniunii» cu trei doamne din comitet au umblat din casă în casă, adunând bani pentru jertfele liniei despărțitoare. Colecta dă roade minunate. Iar astăzi, joi, femeile Blajului adună daruri de la femeile și de la bărbații care vin la târgul de săptămână, știind că fac o faptă de înțelegere românească și de duioasă milostenie creștinească⁸¹”.

Nu cunoaștem suma strânsă, deoarece ziarul nu o precizează. Nu este însă exclus ca aceasta să fie cea înregistrată de „Telegraful Român” nr. 38 din 19 aprilie 1919, din partea *Reuniunii femeilor Române Greco-Catolice*, Blaj, în valoare de 6.657 de coroane⁸². La 24 aprilie, *Reuniunea femeilor Române Greco-Catolice*, Blaj, mai contribuia la fond cu încă 80 de coroane⁸³. Pe baza acestor informații putem conchide că femeile din Blaj au contribuit la *Fondul jertfelor liniei de demarcație* cu o sumă totală de 6.737 de coroane.

La 27 martie 1919, redacția ziarului „Unirea Poporului” publica *Îndemnuri pentru sătencele noastre*, în realitate un apel către locuitorii satelor pe care le îndemna să realizeze colecte în bani pentru ajutorarea celor năpăstuiți aflați la vestul liniei de demarcație. Banii

strânși urmau să fie depuși în cea mai apropiată bancă de localitatea care făcea colecta, sau chiar la redacția ziarului⁸⁴.

Acțiunea femeilor din Sibiu a primit imediat susținerea celor din București. În numărul său 34 din 20 martie 1919, ziarul „Patria”, organul Partidului Național Român, publica o telegramă, trimisă din București, în numele *Societății Ortodoxe a Femeilor Române*, de prințesa Alexandrina Grigore Cantacuzino, președinta acesteia, în care membrele societății își exprimau adeziunea la acțiunea femeilor din Sibiu. „*Luând la cunoștință de protestul dumneavoastră – se precizează în telegramă – Societatea Ortodoxă a Femeilor Române cu toți membri săi și filialele sale se asociază la mișcarea dumneavoastră și vă stă la dispoziție pentru o mare întrunire aici în capitală, la care o delegație dintre dumneavoastră ar arăta ororile săvârșite de un neam blestemat*”⁸⁵.

Cu același prilej, femeile din București trimiteau primele contribuții la *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*. Acestea constau în 2.000 lei din partea *Societății Ortodoxe a Femeilor Române*, și 1.000 lei din partea prințesei Alexandrina Grigore Cantacuzino⁸⁶.

O acțiune similară au întreprins femeile din Brașov. În numărul 41 din 3 aprilie 1919, ziarul „Patria” consemna faptul că în două zile *Reuniunea femeilor române din Brașov* a colectat pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* suma de 5.432 de coroane⁸⁷. La 19 aprilie, acestea vărsau în contul fondului 5.722 coroane și 50 filleri⁸⁸. Ulterior, acestea vor mai dona încă 850 coroane și 70 filleri⁸⁹. Suma totală se va ridica astfel la 6.573 coroane și 20 filleri.

La 16 aprilie 1919, în numărul 51 a aceluiași ziar era publicată adeziunea *Reuniunii „Sf. Maria” a femeilor române din Cluj*. În telegrama transmisă cu acest prilej femeilor din Si-

biu, semnată de către Ana A. Popp, președinta acesteia, Iulia V. Ranta, vicepreședintă, și Olivia I. Telia, casieră, se preciza: „*Reuniunea «Sf. Maria» a femeilor române din Cluj aderă la toate hotărârile și acțiunile adunării de protestare din 18 martie și salută cu însuflețire reuniunea soră din Sibiu. Totodată, a făcut pașii necesari spre a se ținea parastase solemne la ambele Biserici române și spre a se începe colectarea pentru Fondul jertfelor liniei de demarcație*”⁹⁰.

Alături de adeziunile prezentate, presa românească din Transilvania înregistrează alte asemenea acte ale femeilor. Astfel, în numărul 57 din 24 aprilie 1919, ziarul „Patria” înregistrează adeziunile *Reuniunii femeilor române din Bistrița, a Femeilor române din Năsăud* și jur, a *Reuniunii femeilor din Sângiorgiul de Câmpie* și a *Ligii drepturilor și datoriiilor femeii*⁹¹.

Contribuții din lumea satelor

Apelul femeilor de la Sibiu și Blaj, dar și al altor organisme, nu a rămas fără ecou în lumea satelor. Locuitorii acestora s-au grăbit să ofere, după puterile lor, ajutoare pentru victimele atrocităților maghiare din zona liniei de demarcație.

Ajutoarele oferite de locuitori din lumea satelor au variat de la câteva zeci de coroane la mii de coroane. Însumate, însă, donațiile venite din lumea satelor pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* înregistrează o valoare impresionantă. Câteva exemple considerăm că sunt relevante: *Reuniunea femeilor române din Miercurea* (județul Sibiu) a contribuit la cu suma de 3.095 coroane⁹²; mai mulți locuitori din Zărnești (județul Brașov) au colectat 4.000 de coroane⁹³; *Reuniunea femeilor române din Feldioara* (județul Brașov) a donat 1.234 coroane și 90 filleri⁹⁴; Primăria comunei Sângiorgiul Român (județul Mureș) a contribuit

cu 1.130 coroane⁹⁵; *Reuniunea femeilor române din Gura Râului* a colectat 1.200 coroane⁹⁶.

O atenție cu totul aparte a arăta presa locală colectei femeilor din Crăciunel de Jos (județul Alba). Din acest motiv vom insista și noi puțin asupra ei.

În contextul arătat, ziarul blăjan, „Unirea Poporului” nr. 89, „Poporal” nr. 14 din 1 mai 1919, remarcă și semnala cititorilor săi, într-un articol nesemnat, intitulat *Pentru năpăstuiți. Colecta femeilor din Crăciunelul de Jos*, contribuția femeilor din localitate⁹⁷. Prin eforturi deosebite, se arată în ziar, acestea au reușit să strângă „*frumoasa sumă de peste o mie de coroane în folosul bieților năpăstuiți*”⁹⁸.

În acest punct al demersului nostru considerăm necesar să precizăm faptul că la strângerea sumei respective nu au contribuit numai femeile. Parcurgerea listei publicate ne permite identificarea între donatori și a unui număr, este adevărat că redus, de locuitori de sex masculin⁹⁹. În dreptul unora dintre ei apare precizată calitatea de „*june*”¹⁰⁰, ceea ce înseamnă că aceștia erau adolescenți și tineri necăsătoriți.

Nu știm cui i-a aparținut inițiativa. Dacă avem însă în vedere numărul mare de femei, care au contribuit la strângerea de fonduri, credem că nu greșim afirmând că inițiativa colectării de fonduri pentru victimele atrocităților maghiare din zona liniei de demarcație a aparținut uneia dintre ele, cel mai probabil, învățătoarei (sau soției învățătorului) sau preotesei.

Referitor la această acțiune, semnatarul articolului preciza că suma colectată a fost predată redacției ziarului „Unirea Poporului” de „*dl. Nicolae Mărculețiu, teolog absolvent din Crăciunelul de Jos*”¹⁰¹. Urmează apoi un scurt, dar elocvent elogiu adus locuitorilor

satului, cu aprecieri speciale pentru femeile, care au realizat donația respectivă. „Crăciunenii – scrie în articol – *au fost totdeauna oameni bravi și vrednici, iar acum vedem că soțiile lor încă sunt românce brave, de care pot fi cu adevărat mândri, precum mândri suntem și noi de fapta lor*¹⁰².

Cea mai mare parte a articolului se ocupă de înregistrarea nominală a tuturor donatorilor și donatoarelor și a sumei donate. Conform informațiilor transmise de autorul articolului, donația făcută de 176 de locuitori a fost următoarea: o persoană – 40 de coroane; o persoană – 30 de coroane; o persoană – 23 de coroane; 10 persoane – câte 20 de coroane; o persoană – 14 coroane; 42 de persoane – câte 10 coroane; trei persoane – câte 8 coroane; 10 persoane – câte 6 coroane; opt persoane – câte 5 coroane; 28 de persoane – câte 4 coroane; 14 persoane – câte 3 coroane; o persoană – 2 coroane și 40 de filleri; 33 de persoane – câte 2 coroane; patru persoane – câte o coroană. Suma totală s-a ridicat la 1.177 coroane și 40 de filleri¹⁰³. Potrivit ziarului „Telegraful Român” nr. 46 din 17 mai 1919, suma înregistrată în contul *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* a fost de 1.177 coroane și 60 filleri¹⁰⁴. De unde provine infima diferență de 20 de filleri nu știm.

Dintr-o scurtă precizare făcută în finalul articolului, cunoaștem, atât numele instituției bancare care s-a ocupat de administrarea banilor colectați de sătenii din Crăciunelu de Jos, cât și modul în care au fost folosiți aceștia. Conform însemnării, „*banii s-au trimis la locul convenit, prin banca «Patria» din Blaj*¹⁰⁵.

Atenția pe care ziarul „Unirea Poporului” o acordă colectei realizată de femeile din Crăciunelu de Jos ne determină să credem că acestea au fost primele din regiunea Blajului care au răspuns apelului făcut de femeile din oraș și de redacția publicației amintite. Totodată, informațiile pe care le deținem arată donația din Crăciunelu de Jos ca fiind ce mai consistentă dintre cele provenite din cadrul așezărilor rurale din zonă.

Considerații finale

Atrocitățile comise de ocupanții maghiari împotriva locuitorilor români din zona liniei de demarcație, în 1918-1919, a generat un puternic sentiment de solidaritate cu victimele opresiunii, în întreg spațiul românesc. Din inițiativa femeilor românce din Sibiu, la 18 martie 1919 s-a constituit *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*, prin intermediul căruia urma să se vină în sprijinul victimelor violențelor maghiare.

Au răspuns imediat apelului femeilor din Sibiu de a veni în sprijinul românilor afectați de acțiunile violente ale maghiarilor, cele din Blaj.

Acestea au strâns în contul fondului suma de 6.737 de coroane. Au mai aderat la apel, *Reuniunea femeilor române din Brașov*, care a colectat pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* suma de 6.282 coroane și 70 filleri, *Reuniunea „Sf. Maria” a femeilor române din Cluj*, *Reuniunea femeilor române din Bistrița*, *Reuniunea femeilor române din Năsăud*, *Reuniunea femeilor din Sângeorgiul de Câmpie* și *Liga drepturilor și datoriilor femeii*.

Impresionantă a fost colecta realizată în București, unde femeile au strâns suma de 256.437 de coroane. Acestea i s-a adăugat cea realizată din donațiile unor persoane fizice sau instituții, însumând 45.790 de coroane, adică un total de 302.227 de coroane.

Ajutoarele oferite de locuitori din lumea satelor au variat de la câteva zeci de coroane la mii de coroane. Însumate, însă, donațiile venite din lumea satelor pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale* înregistrează o valoare considerabilă. În lumea rurală s-au remarcat colectele făcute de locuitorii din Crăciunelu de Jos (1.177 de coroane și 40 sau 60 de filleri, Miercurea (3.095 coroane), Zărnești (4.000 coroane), Feldioara (1.234 coroane și 90 filleri), Sângeorgiul Român (1.130 coroane); Gura Râului (1.200 coroane).

FORMATION AND ACTIVITY OF THE „BORDER LINE VICTIM'S FUND" (1919) REFLECTED IN THE ROMANIAN PRESS IN TRANSYLVANIA

The atrocities committed by the Hungarian occupants against the Romanian inhabitants living in the demarcation line zone in 1918-1919, generated a sense of solidarity with the victims in the entire country lived by Romanians. The fund constituted by Romanian women from Sibiu in March, 18th, 1919 was aimed to help the victims of Hungarian brutality. The women from Blaj were the first to answer to this request, the amount of money donated being of 6,737 crowns. Also, answered to the call *Romanian women's reunion from Brașov*, that raised the sum of 6,282 crowns and 70 fillers, *St. Mary reunion of Romanian women from Cluj*, *Romanian women's reunion from Bistrița*, *Romanian women's reunion from Năsăud*, *Women's reunion from Sângeorgiul de Câmpie* and *Women's rights and duties league*. An impressive donation of 256,437 crowns was made by the women from Bucharest. Individual benefactors and institutions succeeded to gather 45,790 crowns, thus the total amount climbed up to 302,227 crowns. In the rural area the fundraisings realized by the inhabitants from Crăciunelu de Jos (1,177

de crowns and 40 or 60 fillers), Miercurea (3,095 crowns), Zărnești (4,000 crowns), Feldioara (1,234 crowns and 90 fillers), Sângeorgiul Român (1,130 crowns), Gura Râului (1,200 crowns) stood out.

Keywords: Border Line Victim's Fund, Romanian Telegraph, People's Union, Romanian Renaissance, Country, Sibiu, Bucharest, Blaj, Crăciunelu de Jos, Miercurea, Zărnești, Feldioara, Sângeorgiul Român, Gura Râului

NOTE

1 Doctor în istorie; profesor la Colegiul Tehnic „Mediensis” din Mediaș, jud. Sibiu; e-mail: vasmarculet@yahoo.com

2 Doctor în istorie; colonel în rezervă, Sibiu; e-mail: albucur@gmail.com

3 C. Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. II, București, 1989, p. 417.

4 *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 28 din 9/22 martie 1919, p. 1.

5 D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, București, 1994, p. 162.

6 C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 417.

7 *Ibidem*.

8 D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, *op.cit.*, p. 163.

9 *Ibidem*.

10 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 2, 6; *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 47 din 20 mai 1919, p. 2-3.

11 *Unirea Poporului*, Anul XXIX, nr. 66, Poporal nr. 9 din 27 martie 1919, p. 1.

12 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 28 din 9/22 martie 1919, p. 1.

13 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 26 din 5/18 martie 1919, p. 2.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*. / 16 *Ibidem*.

17 *Renașterea Română*, Anul I, nr. 50 din 7/20 martie 1919, p. 1.

18 *Patria*, anul I, nr. 28, din 19 martie 1919, p. 2.
19 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 26 din 5/18 martie 1919, p. 2.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 25 din 2/15 martie 1919, p. 5.

23 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 26 din 5/18 martie 1919, p. 2; *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 25 din 2/15 martie 1919, p. 5.

24 *Ibidem*.

25 *Ibidem*.

26 *Ibidem*.

27 *Ibidem*.

28 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 2.

29 *Ibidem*.

30 *Ibidem*.

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*, p. 3.

34 *Ibidem*.

35 *Ibidem*.

36 *Ibidem*.

37 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 30 din 14/27 martie 1919, p. 2-3.

38 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 3; *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 29 din 12/25 martie 1919, p. 3.

39 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 29 din 12/25 martie 1919, p. 3.

40 *Ibidem*.

41 *Ibidem*; *Renașterea Română*, anul I, nr. 55 din 13/26 martie 1919, p. 2.

42 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 33 din 3 aprilie 1919, p. 3; *Patria*, Anul I, nr. 28, din 30 martie 1919, p. 3.

43 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 36 din 12 aprilie 1919, p. 3; *Patria*, Anul I, nr. 43, din 5 aprilie, 1919, p. 3.

44 *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 38 din 19 aprilie 1919, p. 6; *Patria*, Anul I, nr. 51, din 16 aprilie 1919, p. 4.

45 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 39 din 24 aprilie 1919, p. 3; *Patria*, Anul I, nr. 55, din 20 aprilie 1919, p. 3; *Renașterea Română*, Anul I, nr. 77 din 20 aprilie 1919, p. 5.

46 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 44 din 10 mai 1919, p. 6; *Patria*, Anul I, nr. 65 din 4 mai 1919, p. 2; *Renașterea Română*, Anul I, nr. 87 din 4 mai 1919, p. 3.

47 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 46 din 17 mai 1919, p. 6.

48 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 47 din 20 mai 1919, p. 3.

49 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 48 din 24 mai 1919, p. 7; *Renașterea Română*, Anul I, nr. 95, din 16 mai 1919, p. 2.

50 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 50 din 31 mai 1919, p. 6; Cf. *Renașterea Română*, Anul I, nr. 106 din 1 iunie 1919, p. 3, unde suma înregistrată este de 198.119 coroane și 42 de filleri.

51 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 52 din 7 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 109 din 5 iunie 1919, p. 2.

52 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 54 din 14 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, Anul I, nr. 117 din 15 iunie 1919, p. 3.

53 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 57 din 21 iunie 1919, p. 6.

54 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 38 din 19 aprilie 1919, p. 6.

55 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 57 din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, Anul I, nr. 123 din 22 iunie 1919, p. 3.

56 *Telegraful Român*, Anul LXVII, nr. 59 din 26

CULTUL EROILOR LA ROMÂNI

- 57 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 60 din 28 iunie 1919, p. 7.
- 58 Telegraful Român, anul LXVII, nr. 29 din 12/25 martie 1919, p. 3; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 33 din 3 aprilie 1919, p. 3; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 38 din 19 1919, p. 6; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 39 din 24 aprilie 1919, p. 3; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 44 din 10 mai 1919, p. 6; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 48 din 24 mai 1919, p. 7; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 60 din 28 iunie 1919, p. 7.
- 59 Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiu pe anii 1917/19 și 1918/19, Sibiu, 1919, p. 15 (Anuarul pe anii 1917/19 și 1918/19); Cf. Valeria Șoroștineanu, Reuniunea Femeilor Române din Sibiu în anii Primului Război Mondial, în „Astra Sebesiensis”, 2, 2016, p. 69.
- 60 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 59 din 26 iunie 1919, p. 6.
- 61 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 39 din 24 aprilie 1919, p. 3.
- 62 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 40 din 26 aprilie 1919, p. 3.
- 63 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 47 din 20 mai 1919, p. 2.
- 64 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 57 din 21 iunie 1919, p. 6.
- 65 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 47 din 20 mai 1919, p. 3; Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 57 din 21 iunie 1919, p. 6.
- 66 Ibidem.
- 67 Ibidem.
- 68 Ibidem.
- 69 Ibidem.
- 70 Ibidem.
- 71 Ibidem.
- 72 Ibidem.
- 73 Ibidem.
- 74 Ibidem.
- 75 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 57 din 21 iunie 1919, p. 6.
- 76 Renașterea Română, Anul I, nr. 97 din 21 mai 1919, p. 3; Cf. Valeria Șoroștineanu, op.cit., p. 69.
- 77 Patria, Anul I, nr. 89 din 6 iunie 1919, p. 2.
- 78 Patria, Anul I, nr. 120 din 16 iulie 1919, p. 3; Anuarul pe anii 1917/19 și 1918/19, p. 15; Cf. Valeria Șoroștineanu, op.cit., p. 69.
- 79 Ibidem.
- 80 Anuarul pe anii 1917/19 și 1918/19, p. 15; Cf. Valeria Șoroștineanu, op.cit., p. 69-70.
- 81 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 47 din 20 mai 1919, p. 1-2.
- 82 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 38 din 19 martie 1919, p. 6.
- 83 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 39 din 24 aprilie 1919, p. 3.
- 84 Unirea Poporului, Anul XXIX, nr. 66, „Poporal” nr. 9 din 27 martie 1919, p. 2.
- 85 Patria, Anul I, nr. 34 din 26 martie 1919, p. 2.
- 86 Ibidem.
- 87 Patria, Anul I, nr. 41 din 3 aprilie 1919, p. 2.
- 88 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 38 din 19 aprilie 1919, p. 6.
- 89 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 44 din 10 mai 1919, p. 6.
- 90 Patria, Anul I, nr. 51 din 16 aprilie 1919, p. 3.
- 91 Patria, Anul I, nr. 57 din 24 aprilie 1919, p. 2.
- 92 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 39 din 24 aprilie 1919, p. 3.
- 93 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 44 din 10 mai 1919, p. 6.
- 94 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 48 din 24 mai 1919, p. 7.
- 95 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 54 din 14 iunie 1919, p. 6.
- 96 Ibidem.
- 97 Unirea Poporului, XXIX, nr. 89, Poporal nr. 14 din 1 mai 1919, p. 5; Cf. V. Mărculeț. I. Mărculeț, Contribuția locuitorilor din Crăciunelu de Jos (jud. Alba) pentru ajutorarea românilor aflați sub ocupație maghiară în 1919, în „Alt-Schaessburg. Istorie. Patrimoniu”, 8, 2015, pp. 135-138.
- 98 Unirea Poporului, XXIX, nr. 89, „Poporal” nr. 14 din 1 mai 1919, p. 5.
- 99 Ibidem.
- 100 Ibidem.
- 101 Ibidem.
- 102 Ibidem.
- 103 Ibidem.
- 104 Telegraful Român, Anul LXVII, nr. 46 din 17 mai 1919, p. 6.
- 105 Unirea Poporului, Anul XXIX, nr. 89, „Poporal” nr. 14 din 1 mai 1919, p. 5.

ANEXE

1. Hotărârile adoptate de Adunarea Femeilor din Sibiu, din 14 martie 1919

„1. Femeile române dezaprobă orice petreceri sau întruniri de distracție pe timpul cât durează starea actuală dincolo de linia demarcațională.

2. Să se țină o mare adunare a femeilor din Sibiu și împrejurime pentru a protesta în contra barbariilor ungurești și a comunica celor în drept protestul acesta, precum și femeilor din țară și din străinătate.

3. Să se întreprindă o colectă generală pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor, jertfe ale acestor sălbătăcii.

4. În două zile de doliu, damele române vor aduna în Sibiu, cu cheta pe străzile orașului, obolul publicului.

5. Să se țină un parastas pentru sufletele persoanelor asasinate de unguri.

6. Să se facă apel la toate reuniunile de femei române din țară să adere la aceste hotărâri și să procedeze la fel”.

Sursa: „Telegraful Român”, Anul LXVII, nr. 26 din 5/18 martie 1919, p. 2.

2. Moțiunea adoptată de Adunarea Femeilor din Sibiu și împrejurimi în 18 martie 1919

„Femeile române din Sibiu și împrejurimea acestui oraș, întrunite în ziua de 18 martie 1919, protestează cu ultima energie în contra atrocităților săvârșite de bandele ungurești față de românii de dincolo de linia demarcațională.

Adânc îndurerate de suferințele fără margini ale fraților și surorilor noastre, roagă pe toți cei cu cădere să curme suferințele negrăite,

grăbind întru scăparea nefericiților noștri frați și surori.

În numele umanității insultate ne adresăm tuturor reuniunilor femeiești din țară și străinătate să adere la protestul nostru în fața acestor barbarii și să împreune rugămințile lor cu ale noastre pentru ca armatei române să i se dea voie de-a înainta până la frontiera etnică a neamului nostru”.

Sursa: „Telegraful Român”, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 2.

3. Telegrama adresată Regelui Ferdinand I, la București

„Femeile române din Sibiu și împrejurimea acestui oraș, întrunite în ziua de 18 martie 1919, protestează cu ultima energie în contra atrocităților săvârșite de bandele ungurești față de românii de dincolo de linia demarcațională. Adânc îndurerate de suferințele fără margini ale fraților și surorilor noastre, care gem și acum sub stăpânirea barbară a maghiarilor, rugăm pe maiestatea Voastră să vă îndurați a da ordin vitezei oștiri a României ca să înainteze fără întârziere și să ocupe toate teritoriile românești din fostul Regat Ungar. Îndurați-vă, Maiestatea Voastră, de lacrimile noastre și vă vor binecuvânta nepoții și strănepoții noștri în veci”.

Sursa: „Telegraful Român”, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 2.

4. Telegrama adresată Reginei Maria, la Paris sau Londra

„Ungurii jefuiesc, chinuiesc șiucid pe românii din teritoriile rămase și acum sub stăpânirea lor barbară. Femeile române din Sibiu și împrejurimea acestui oraș, adunate în ziua de 18 martie 1919, își îndreptă umila rugămintă spre înțelegătoarea durerilor, mângâietoarea nați-

unii române în timpul de restriște, spre adorata noastră regină Maria. Spuneți durerile și negrăitele noastre suferințe neamurilor civilizate din apus și cereți celor cu cădere ordinul grabnic ca viteaza armată română să ocupe fără amânare întreg teritoriul românesc din fostul Regat ungar; căci este rușinea lumii ca acum dușmanii civilizației să fie suferiți a-și bate joc de omenire și creștinătate”.

Sursa: „Telegraful Român”, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 2-3.

5. Telegrama adresată Guvernului României, la București

„Îndoliate de durerea pentru masacrările, fărădelegile, jafurile și nenorocirile pe care bandele maghiare le săvârșesc fără conținere împotriva fraților noștri și surorilor noastre din teritoriile dincolo de linia demarcațională, noi femeile din Transilvania, adunate azi prin reprezentantele noastre la Sibiu, vă rugăm să luați măsurile cele mai grabnice ca armata română să înainteze fără amânare până la hotarele etnice ale neamului nostru. Totodată, vă rugăm să binevoiți a intermedia pentru reuniunile femeiești din țările aliate, îndeosebi din Cehoslovacia, adâncă noastră jale și protestul nostru înaintea lumii civilizate față de suferințele negrăite ale fraților noștri lăsați încă pradă barbariei maghiare”.

Sursa: „Telegraful Român”, Anul LXVII, nr. 27 din 7/20 martie 1919, p. 3.

6. Fondul jertfelor liniei de demarcaționale

Suma	Sursa de informare
34.362 coroane	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 29, din 12/25 martie 1919, p. 3
35.963 coroane și 60 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 33, din 3 aprilie 1919, p. 3
72.098 coroane și 60 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 36, din 12 aprilie 1919, p. 3
108.794 coroane și 40 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 38, din 19 aprilie 1919, p. 6
125.556 coroane și 20 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 39, din 24 aprilie 1919, p. 3
148.504 coroane și 40 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 44, din 10 mai 1919, p. 6
168.890 coroane și 35 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6
178.408 coroane și 75 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, p. 3
188.908 coroane și 92 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 48, din 24 mai 1919, p. 7
199.110 coroane și 42 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 50, din 31 mai 1919, p. 6
207.922 coroane și 37 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 52, din 7 iunie 1919, p. 6
229.860 coroane și 51 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 54, din 14 iunie 1919, p. 6
524.025 coroane și 71 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6
534.776 coroane și 60 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 59, din 26 iunie 1919, p. 6
541.476 coroane și 65 filleri	<i>Telegraful Român</i> , anul LXVII, nr. 60, din 28 iunie 1919, p. 7

7. Apelul redacției ziarului *Unirea Poporului* către femeile de la țară, intitulat **Îndemnuri pentru sătencele noastre**

„Femei de la sate! Înțelegeți și d-voastră strigătul surorilor de la Sibiu și de la Blaj. Adunați-vă la doamnele preotese sau învățătoare, puneți laolaltă banii voștri întrecători, scrieți-vă cu numele pe-o listă și trimiteți listele la Blaj sau la Sibiu, la Reuniunea Femeilor Române, iar banii îi vărsați la banca cea mai apropiată de satul vostru, cerând să fie însemnați pentru năpăstuiții liniei despărțitoare de țara ungurească. Băncile românești îi voi trimite la locul convenit. Iar listele se vor tipări în gazete.

Redacția noastră încă primește bani în scopul acesta. Năpăstuiții sufer greu... Se cade să le alinăm suferințele”.

Sursa: „Unirea Poporului”, XXIX, nr. 66, „Poporal” nr. 9 din 27 martie 1919, p. 2.

8. Contribuția locuitorilor din Crăciunelu de Jos

Nr. crt.	Nume donator	Sumă (coroane)	Nr. crt.	Nume donator	Sumă (coroane)
1	Sofia Pop	40	89	Anica Maier	5
2	Maria Ganga	30	90	Istina Mărginean	5
3	Marioara Iuga	23	91	Maria Comșa	5
4	Maria Lațiu	20	92	Maria Ștefu	5
5	Maria Mangesius	20	93	Aurelia Pascu	5
6	Ioan Mihu Ciufudeanu	20	94	Istina Bărbuleț	5
7	Ana Mărgineanu	20	95	Maria Rațiu	5
8	Istina Mărginean	20	96	Carolina Rațiu	5
9	Maria Mărculețiu	20	97	George Bărbuleț	4
10	Carolina Cerghizan	20	98	Efrim Ganga	4
11	Veronica Bărbat	20	99	Anica Cristea	4
12	Anica Pascu	20	100	Maria Popa	4
3	Sofia Mărginean	20	101	Anisie Maier	4
14	Istina Mărginean	14	102	Elene Lupea	4
15	Maria Mărginean	10	103	Carolina Baba	4
16	Maria Roșa	10	104	Anica Oltean	4
17	Anica Pascu	10	105	Paraschiva Dămian	4
18	Maria Cristea	10	106	Istina Zehan	4
19	Iova Pascu	10	107	Onica Zehan	4
20	Susana Poanta	10	108	Ana Mărginean	4
21	Maria Roșa	10	109	Iovuța Iuga	4
22	Carolina Mărginean	10	110	Istina Zehan	4
23	Istina Mărculeț	10	111	Anica Mărginean	4
24	Maria Mărculeț	10	112	Veronica Ganga	4
25	Anghilina Poanta	10	113	Victoria Ganga	4
26	Maria Roșa	10	114	Maria Mihu	4
27	Maria Șarlea	10	115	Istina Poanta	4
28	Veronica Comșa	10	116	Maria Lăcătuș	4
29	Maria Comșa	10	117	Armeana Cristea	4
30	Iova Pop	10	118	Maria Cristea	4

31	Maria Ionașiu	10	119	Lina Mărginean	4
32	Maria Comșa	10	120	Istina Ganga	4
33	Ana Comșa	10	121	Maria Mărginean	4
34	Lucreția Bărbuleț	10	122	Marița Mărculeț	4
35	Carolina Oltean	10	123	Anisie Sârbu	4
36	Maria Cristea	10	124	Floare Sârbu	4
37	Carolina Iuga	10	125	Paraschiva Cristea	3
38	Anica Petrifălean	10	126	Titiana Mărculeț	3
39	Ana Goța	10	127	Sofia Dămian	3
40	Maria Mărculețiu	10	128	Anica Comșa	3
41	Anisie Coman	10	129	Susana Turc	3
42	Istina Rațiu	10	130	Ana Coman	3
43	Armeana Comșa	10	131	Ioana Baltă	3
44	Susana Comșa	10	132	Carolina Borcia	3
45	Istina Marica	10	133	Sofia Borcia	3
46	Maria Maier	10	134	Ioana Mărginean	3
47	Maria Opreș	10	135	Maria Cristea	3
48	Mihail Gligor	10	136	Rozica Baba	3
49	Anica Bărbuleț	10	137	Maria Lăcătuș	3
50	Anica Bărbuleț	10	138	Istina Pascu	3
51	Istina Moșneag	10	139	Sofia Zehan	2 și 40 fill.
52	Anisie Mărculețiu	10	140	Maria Cristea	2
53	Maria Pop	10	141	Maria Bărbuleț	2
54	Ioana Gligorescu	10	142	Anisie Bărbuleț	2
55	Fira Maria Borcia	10	143	George Maer	2
56	Rozica Comșa	10	144	Ioan Popa	2
57	Anica Roșa	8	145	Ioan Goța	2
58	Carolina Goța	8	146	Istina Baba	2
59	Ioana Baba	8	147	Floare Baba	2
60	Victoria Mihu	6	148	Sofia Iuga	2
61	Carolina Roșa	6	149	Armeana Iuga	2

CULTUL EROILOR LA ROMÂNI

62	Floare Mărculeț	6	150	Maria Mărginean	2
63	Ana Comșa	6	151	Rafila Maier	2
64	Maria Comșa	6	152	Ana Mărculeț	2
65	Maria Goța	6	153	Sofia Zehan	2
66	Maria Comșa	6	154	Carolina Zehan	2
67	Elene Beldean	6	155	Maria Cristea-Ieronim	2
68	Sunzueana Tomi	6	156	Ana Cristea	2
69	Ana Comșa	6	157	Istina Oltean	2
70	Iovuță Cristea	5	158	Lina Maier	2
71	Maria Bărbuleț	5	159	Istina Vestemean	2
72	Sofia Bonțida	5	160	Ioan Domșa	2
73	Maria Popa	5	161	Inocențiu Daniil	2
74	Iulica Popa	5	162	Carolina Maier	2
75	Maria Borcia	5	163	Georgina Lăcătuș	2
76	Sava Bărbuleț	5	164	Saveta Lăcătuș	2
77	Sofia Comșa	5	165	Alexandru Iacob	2
78	Susana Comșa	5	166	Elisabeta Lăcătuș	2
79	Elena Costea	5	167	Ștefania Lăcătuș	2
80	Valelia Bubur	5	168	Maria Cristea	2
81	Susana Bubur	5	169	Todorica Radu	2
82	Vasile Mărculețiu	5	170	Ștefan Sabău	2
83	Nicolae Roșa	5	171	Saveta Comșa	2
84	Istina Coman	5	172	Sava Ganga	2
85	Maria Comșa	5	173	Istina Cristea	1
86	Carolina Dobărtă	5	174	Maria Ștefu	1
87	Maria Cristea	5	175	Similia Radu	1
88	Istina Cristea	5	176	Carolina Mărginean	1
TOTAL SUMĂ					1.177 coroane 40 filleri

Sursa: „Unirea Poporului”, Anul XXIX, nr. 89 din 1 mai 1919, Poporal nr. 14, p. 5.

9. Istina Mărculeț, din Crăciunelu de Jos, (Donează 10 coroane)/ Sursa: *Arhiva personală a dr. Vasile Mărculeț*